

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Freud en de gebroeders Stärcke

GERTIE BÖGELS

In 1983 schrijft de hoogleraar wetenschaps- geschiedenis Ilse Bulhof in haar imposante *Freud en Nederland*: ‘Zelfs in de kringen van de psychoanalytici heeft bijvoorbeeld niemand meer weet van August Stärcke, hoewel die toch niet voor niets de Freudprijs kreeg’ (p. 352).

Bij de viering van honderd jaar psychoanalyse in Nederland komt opnieuw de vraag aan de orde wat het nut is van het vastleggen van correspondenties uit de beginjaren en het recapituleren of commentariëren van oude teksten. In het hierna volgende wordt getracht een voorlopig antwoord op deze vraag te geven.

De bovengenoemde Freudprijs, in 1918 door Freud ingesteld en verleend aan Ernst Simmel en Karl Abraham, werd in 1921 toegekend aan de Nederlandse psychiater August Stärcke (1880-1954), die tijdens het Zesde Internationaal Congres in Den Haag een opzienbarende voordracht had gehouden. Freud schreef hem bij die gelegenheid: ‘*Met bijzonder genoegen heb ik uw werk Psychoanalyse en Psychiatrie [...] ontvangen, zodat ik u kan meedelen, dat u voor deze publicatie samen met uw eerdere artikel over het Depressiecomplex de huidige prijs voor medische Psychoanalyse is verleend [...] Ik zend u hierbij een hartelijke groet en prijs ons gelukkig met een dergelijke medewerker. In vriendschap, Uw Freud.*’¹

Dat Freud meteen gebiologeerd was door de flamboyante denk- en schrijfwijze van August Stärcke blijkt ook uit eerdere brieven. Zo schrijft hij in november 1912: ‘*In rustiger tijden zou ik uitvoerig hebben gere-*

geerd op uw interessante brief van oktober. Zoals het er nu voorstaat beperk ik me ertoe u hartelijk te danken voor uw bereidwillige medewerking aan het nieuwe blad en vraag uw toestemming om uw naam als vertegenwoordiger van Nederland (naast van Emden) in de kop daarvan op te nemen [...] Met hartelijke groet, uw Freud.’²

Behalve August was ook diens twee jaar jongere broer Johan (1882-1917), huisarts in de Amsterdamse Jordaan, bezig met vertalen en commentariëren van Freuds teksten. De literair-psychoanalytische isomorfie tussen beide broers leidde tot enige verwarring, zoals blijkt uit het antwoord van Freud in 1912: ‘*Ook ik verheug me erop eindelijk persoonlijk met u in contact te komen. Enkele weken geleden meende ik reeds u in de auteur van een mooi artikel in de Amsterdamse Telegraaf te herkennen, maar die woonde in Amsterdam en zijn voornaam begint met een J in plaats van een A.*’³

In 1911 was August Stärcke met Jan van Emden toegelaten tot de Weense Vereniging en Ernest Jones schrijft: ‘Freud was astonished to learn that the latter had been practising analysis since 1905 and had written a good deal about it in Dutch periodicals’ (Jones II, p. 98). Ook Johan mocht zich verheugen in Freuds belangstelling: in zijn *Droomduiding* en in de *Psychopathologie van het dagelijks leven* benut Freud met uitgesproken instemming een aantal voorbeelden uit diens publicaties. Ook waren beide broers actief betrokken bij de oprichting van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse in 1917, Johan als secretaris van het eerste bestuur. Over diens onverwachte overlijden meldt Jones naast de overige narigheid van de Eerste Wereldoorlog: ‘In May (1917) Freud had been grieved to hear of Johann Stärcke’s death in Holland. He was one of the most promising analysts and

his death was accounted a specially great loss.› (Jones II, p. 217).

De brieven van Freud aan August Stärcke zijn als typoscript bewaard in het archief van de Nederlandse psychoanalyticus Jaap Spanjaard (1913-1985), onder meer bekend vanwege zijn droomcursus aan de Amsterdamse psychoanalytische opleiding. Vijftig jaar geleden doneerde Spanjaard deze brieven in overleg met de familie Stärcke aan Kurt Eissler, toenmalig beheerder van de Freud Archives in Washington. Het archief bevat de originele brieven van Kurt Eissler aan Spanjaard, maar bovendien een — volgens diverse bronnen — nog ongepubliceerd manuscript van twintig pagina's. Daarin plaatst Spanjaard de correspondentie van Freud en August Stärcke tegen de achtergrond van beider publicaties over libido en doodsdrijf, over de opvattingen van Jung en over de invloed van Sabina Spielrein op de primordiale kernconcepten van de psychoanalytische theorievorming. Een voortreffelijke verwoording van het belang van historische teksten vinden we in de eerste brief van Eissler aan Spanjaard van 4 juni 1952: *‘[...] I am deeply touched by your great effort in helping me to accomplish my goal [...] Dr. Stärcke's recollections about his relationship to Freud and a report regarding his own way of becoming an analyst is certainly irreplaceable [...] an exact knowledge of how it happens that psychoanalysis spread at all in its early years of development is still a historical problem and all available material regarding this question should be collected.’*

Eissler bedankt Spanjaard voor zijn bemiddeling, *‘imparting the good news that the Stärcke family is willing to donate the letters to the Sigmund Freud Archives.’* *‘[...] we would not have obtained it, if it were not for your assistance.’*

Na het overlijden van August Stärcke in 1954 schildert Spanjaard in een bewogen *In memoriam* diens veelzijdige oriëntatie, verwijzend naar de vele publicaties, ook over

neurologie, sociologie en entomologie: *‘Zo valt niet uit te maken of zijn betekenis groter was voor de entomologie — hij was een van de beste mierenkenners — dan wel voor de psychoanalyse.’*

Dat de Stärckes niet vergeten zijn blijkt uit de publicaties van Elsbeth Greven, Christine Brinkgreve en Harry Stroeken; en met name Wilfred Oranje noemt een werk van August Stärcke *‘een der fraaiste teksten in de Nederlandse psychoanalytische literatuur’* (in Stärcke 1922).

Binnenkort (2016) verschijnt er bij de Psychosozial-Verlag een publicatie van Ulrike May over de invloed van August Stärcke op Karl Abrahams conceptualisering van het begrip *‘oraliteit’*.

Hiermee is voorlopig opnieuw de betekenis aangeduid van August Stärcke en zijn even begaafde broer Johan in de wordingsgeschiedenis van de psychoanalyse.

Literatuur

- BRINKGREVE, CH. (1984). *Psychoanalyse in Nederland — Een vestigingsstrijd*. Amsterdam: Synopsis.
- BULHOF, I. (1983). *Freud en Nederland — De interpretatie en de invloed van zijn ideeën*. Baarn: Amboboeken.
- GREVEN, E. (2006). *Freud uitgeven*. Amsterdam: Boom.
- JONES, E. (1954-57). *Sigmund Freud — Life and work*. 3 delen. Londen: Hogarth.
- SPANJAARD, J. (1954). In memoriam. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 98 nr. 40.
- STÄRCKE, A. (1922). *August Stärcke — De weg terug*. Redactie H.W. Bakx & W. Oranje. Amsterdam: Boom, 1988.
- STROEKEN, H. (2014). *Een ontwikkelingsgeschiedenis van de psychoanalyse*. Amersfoort: BBNC uitgevers.

Noten

- 1 Met dank aan Paulan Stärcke.
- 2 Met dank aan Ed Spanjaard.
- 3 Vertaling Gertie Bögels.